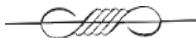

TERJÉK MIKLÓS

A „Harcosok Útjának” vándorai – a szamurájok

„Egy szamurájnak mindenekelőtt azt a tényt kell észben tartania – éjjel és nappal, újév reggelétől, amikor felemeli evőpálcikáját, hogy elfogyassza reggelijét, egészen az év utolsó éjszakájáig, amikor elkészíti éves elszámolását –, hogy meg kell halnia. Ez a legfőbb feladata. Hogy ha ezt mindig észben tartja, akkor képes lesz a hűség és a gyermeki kötelesség útja szerint élni, számtalan veszélyt és csapást el fog kerülni, távol tudja tartani magát a betegségektől és a balsorsától, sőt mi több: hosszan élvezheti az életet. Nagyszerű személyiséggé fog válni, aki sok csodálatra méltó tulajdonsággal rendelkezik.”¹

A mai kor emberének

meglehetősen furcsának, talán ne-vetségesnek tűnhetnek a fenti sorok. Készüljek a halálra és boldog leszek?! Köszö-

nöm, ebből nem kérek! – mondhatnánk joggal. Természetesen a fenti sorok nem nekünk, hanem a középkor japán szamurájainak íródtak. Ettől függetlenül nyugodtan mondhatjuk, hogy napjainkra is érvényesek ezek a szavak. Ahhoz azonban, hogy ezen felül megértsünk még számtalan kérdést és tanítást – pl.: mi az a zen, honnan ered a kamikaze szó, miből fakad a japánokra jellemző kötelességtudat és hűség – egészen a középkorig kell visszamennünk, hogy megtaláljuk mindezek gyökerét.

Történeti kitekintés

Miközben Európában tombolt a sötét középkor és különböző birodalmak születtek és tűntek el, keleten egy új civilizáció bontogatta szárnyait. A kínai kultúra, az ország méreteiből és népességszámából adódóan meglehetősen gyorsan terjedt. Így került sor arra, hogy VI. században Japánban hivatalosan is bevezették ezt a kultúrát. Ekkoriban Japánban minden a földterületek körül forrott, mert a föld jelentette a hatalmat és a befolyást. Ebből adódóan a legerősebb földesúrnak volt a legnagyobb befolyása. Ez a földesúr azonban nem mindig a király volt, és nem általános az sem, hogy csupán egy ilyen erős birtokos volt. A helyzetből adódóan azonban el kellett döntenie, hogy ki a legerősebb. Ez természetesen há-

SZAMURÁJ HARCOS
TELJES PÁNCÉLZATBAN
ÉS FEGYVERZETBEN

borúhoz vezetett. Ha ezen tények mellé tesszük, hogy egyszer a legerősebbnél is lesz erősebb, könnyen beláthatjuk, hogy Japán egész középkori történelme gyakorlatilag polgárháborúk sokaságából állt. Természetesen voltak békés időszakok is, de mindig jött egy erősebb... Ezt a zűrzavart használta ki egy pár földesúr, és oligarchaként kezdett tevékenykedni a saját területén. A császár persze mindig igyekezett magánál tartani a hatalmat, s formálisan fenn is állt ez az intézmény a XVIII–XIX. századig. Folyamatosan új címeket osztott ki. Ilyen cím volt a sógun is, mely leegyszerűsítve a legfőbb katonai vezető volt. A nemesi családok természetesen ezen címért is harcoltak. A XII. században a polgárháború miatt gyakorlatilag két család harcolt egymással a sóguni címért. Ezekben az időkben tűntek fel a szamurájok. A szamuráj szó kialakulása azonban ennél korábbi időkre nyúlik vissza. A IX–X. században a paraszt harcosok főnökeit szaburainak nevezték. A parasztokon kívüli harcosok a busik voltak. A XIV. századtól kezdődően csak a vezéreket illették szaburái megnevezéssel. A császári ház szolgálatában álló nemesi harcosokat pedig gosozamurai-nak hívták. Ennek a szónak a fonetikus átírásából ered a szamuráj szó. Ezek a harcosok megjelenésük után a XVIII. századig uralmuk alatt tartották e területet, kialakítva egzotikus és csodálatra méltó életmódjukat és kultúrájukat.

A társadalmi hierarchia a szamurájok

elterjedését követően a következőképp nézett ki: Japán élén a császár császár uralkodott. A tényleges hatalom azonban a sógunok kezében összpontosult. A sógunok a daimjóknak parancsoltak akik a nagy klánok, családok fejei, voltak. A daimjók alatt álltak az alacsonyabb rendű földesurak, és azok hűbéresei. Szamuráj volt úgy a daimjó, mint egy kisebb földesúr, de a hierarchia ugyanúgy megmaradt közöttük. A japán földesuraknak a Magyarországon is egy ideig gyakorlatban lévő telekkatonasághoz hasonlóan kellett a szamurájokat és az alacsonyabb rendű, nem szamuráj gyalogságot kiállítani.

A katonáskodásra, és a harcmódorra azonban később térnénk ki. Legelőször ugyanis a kor vallását kell megérteni, mivel abból fakad a szamurájok gondolkodásmódja, életvitele, öltözködése, harcmódora, virtusa egy szóval minden.

A vallás

A Japánban kialakult vallás(ok) gyökereit Kínában kell keresnünk. Innen érkezett ugyanis a szigetországba a konfucianizmus, és a buddhizmus. Mielőtt azonban a kínai kultúra érvényesült volna Japánban, az ottani emberek természetet tisztelték. Ez érthető, hiszen a legtöbb japán földműves volt. Ez a természettisztelet fokozódott tulajdonképpen vallássá. Ezt hívták sintoizmusnak. Ezt

BOKEN

fa gyakorlókard, amivel a gyermekeket tanították a kard művészetére, és egymás ellen is ezzel gyakoroltak a szamurájok. Teljesen úgy néz ki, mint a katana, vagy a tacsí, csak rendkívül kemény, nehezen törő fából készült.

DAIMJÓ

a nagy családok családfeje, a legnagyobb földesurak, kik alá számtalan ember és terület tartozott.

HAKAMA

a japán férfi ruházatának fontos része. Hosszú, a lábfejet is elfedő nadrágszoknya, melyet főleg békeidőben használtak. Harc közben ugyanis nehéz lett volna a testhez illeszkedő páncél alá ezt felhúzni. A hétköznapiokban a vékony ez alá felvett nadrág felett bordták.

KI

a világmindenséget átható erő, mely mindenben megtalálható, amit csak szavakba tudunk önteni. Mindenben ott van, így az emberben is. Központ-

ja a harc, magyarul a hasunk. Innen árad szét bennünk. A ki azonban nem csupán fizikális erő, sokkal több annál. Csupán érezhetjük, ahogy áramlik bennünk, áthatja egész testünket. Ha pedig megtanuljuk irányítani, akkor ha nem is teljesen, de függetlenedünk izmaink erejétől. Ehhez egyetlen egy dolog kell, amit a mai ember általában nem képes megtenni, ez pedig a hit. Hinni pedig a fejünkkel, az eszünkkel nem lehet!

KAMI

isten.

KATANA

a békeidőben hordott fegyver. Az európai hosszúkardnak felel meg, pengéje azonban enyhén ívelt. Tetszés szerint lehetett két kézzel, vagy egy kézzel forgatni, a markolatának nagysága ugyanis lehetővé tette ezt. Elkészítése hónapokig tartott, de nem elképzelhetetlen az sem, hogy egy évig is eltartson. Rengeteg apró részből állt úgy a markolat, mint a penge. Fogalmazhatnánk, úgy is, hogy a kardnak is meg volt a maga anatómiája. A katana tokjának nem volt felfüggesztése, mint a tacsinak, csak az obiba tűzve hordták.

SÓGUN

a vallást – ha lehet így mondani – azonban nem úgy kell elképzelni, mint az őskorban a természetimádó eleink hitét. Sokkal több annál, nincsenek benne tánccal, vagy egyéb dolgokkal összekötött rituálék. Sokkal inkább hű társként kezelték a természetet, amit tiszteltek és imádtak. Összhangban, harmóniában éltek vele, és közösen alkották környezetüket. Sohasem lettek volna képesek ezt a harmóniát megbontani, bármiféle átalakításával a természetnek. Csak szemlélődtek és segítették a természet törekvéseit. A sintó az istenek (kamik) útja. Ez az idők során számtalan változáson ment keresztül, az alapja azonban ugyanaz maradt. E vallásban rengeteg kamit tiszteltek, hogy úgy mondjam mindennek meg volt a kamija. Ebben a vallásban nem határolták el élesen a jót és a rosszat. A körülményektől tették függővé, hogy melyik melyik. Állításuk szerint az emberi lélek jó, és az ember csak azért követ el rosszat, mert pillanatnyilag nincs összhangban a természettel, a kamikkal. Erre az ősi vallásra épült Japánban a másik legnagyobb vallás, mely együtt élt a sintoizmussal, s talán túl is nőtt rajta. Ez a zen buddhizmus.

A buddhizmusnak rengeteg, szinte megszámlálhatatlan iskolája, irányzata terjedt el szerte egész keleten. Azonban mindegyik iskola tanításának alapja, fő vezérvonala a vágyakról való lemondás, hiszen azok irányítanak minket. Egy hasonlattal élve: képzeljük el, hogy egy labirintusban vagyunk.

Több irányba mehetünk, dönthetünk, hogy melyik utat választjuk, de vannak falak, amelyek irányítanak minket. Irányítanak és egyben akadályoznak bennünket, hogy a lehető legkönnyebben, legrövidebben érjük el „célunkat” (adott esetben a nirvánát). A vágyak a falak, s ha ezeket leromboljuk, akkor légvonalban is eljuthatunk „oda”, nem kell a falak által diktált utat követnünk, ha egyáltalán nem zsákutcába visznek bennünket. A vágyainkat nem szabad azonban összekeverni a céljainkkal. Ez nagyon fontos, s sokan félre is értelmezik. A vágytalan élet csodálatos, könnyeddé tesz, békével, boldogsággal tölt el. A gond csak az, hogy ezt a mai modern világban nagyon nehéz, ha nem lehetetlen megvalósítani.

A japán iskolát, irányzatot – hívjuk úgy, ahogy tetszik –, nevezik zennek. A zen buddhizmus az egyik legegyszerűbb, és egyben a legnehezebb buddhista irányzat, nem lehet egyszerűen szavakkal leírni. A zent nehéz megmagyarázni, csupán átélni, érezni lehet, ösztönösen kitalálni. A zen buddhizmusban nincsenek leírt törvények, meghatározott, szigorú doktrínák. Szinte minden egyedi, de a lényege ugyanaz. Az út nehéz, míg megértjük a lényegét, de az élmény, miközben az úton járunk, leírhatatlan, s mikor elkezdünk végre látni csak nevetünk, hogy mennyire ostobák voltunk és milyen kézzel fogható a lényeg. Így amikor felnyílik a szemünk, szellemünk, a szívünk és az eszünk harmó-

niában lesz. Békességbe kerülnek egymással, s így önmagunkkal is megbékélünk. A személyiségünk így végtelenül tisztává, igazzá, őszintévé válik.

Ez a két vallási irányzat – bár lehetne filozófiai irányzatnak is nevezni –, volt a legelterjedtebb a középkori Japánban, s ezek befolyásolták a szamurájok életvitelét.

A busidó

Ha le akarnánk fordítani ezt a szót, akkor a legjobb fordítás a Harcos Lovagok útja, vagy a Harcosok útja lenne. Ez a szamurájok erkölcsi normáit foglalja össze mindenre kihatóan. A busidó szerepe az 1700-as években, a Tokugava sógunátus alatt vált igazán fontossá. Ez az időszak ugyanis békét, és belső modernizációt, átalakulást hozott Japán számára. A Tokugavák igen szilárd, stabil belső rendet építettek ki. A belső viszályok megszűntek, az ország belső megújuláson ment keresztül. A hadakozó daimjóik csupán otthon ülő földesurakká váltak, ami az eltunyulásukhoz vezetett. A régi, dicső szamuráj erkölcs megromlani látszott. Elfelejtették ugyanis, hogy kik is ők valójában, s hencegő, nagyszájú, ám szerény erényű nagyurakká váltak. A régi kor nagy busijainak hőstetteit dicsőítették, de maguk nem tettek semmit, hogy elődeikhez méltóak legyenek. Volt azonban néhány hagyomány-

hoz hű, romlatlan erkölcsű ember, akik úgy gondolták, hogy az ősök emlékét igenis fel lehet élesztetni, hozzájuk méltóvá kell válni. Ekkor születtek a busidó irodalom remekei. A legjelentősebb művek: a Haga-kure és a Daidódzsi Júzan által alkotott A busidó alapjai című mű. Az e korban alkotó szerzők és a hagyományokat ápoló szamurájok fő gondolata volt, hogy a külső helytállást a belsőnek kellett felváltania.

A szamuráj erkölcs egyik alapja a gyermeki kötelességtudat és hűség. Egy szamurájnak helyes rálátással kell lennie a dolgokra. Így be kell látnia, hogy a szülei húsából és véreből való, hozzájuk tartozik, egy részük. Van amikor azonban túlságosan is nagy hajlandóságot mutatunk arra, hogy ezen részünket túl nagyra tartjuk, szüleink szerepét, befolyását felettünk csökkentjük. Ez pedig a helyes rálátás hiánya. Szüleink iránt kétféle szeretet létezik, ami természetesen szülőtől függ. Alapesetben a szülő óvja, gyermekét, gondoskodik róla, idős korában rá hagyja dolgait, szereti gyermekét, nem zsarnokoskodik. Az ilyen szülőt könnyű tisztelni. A másik esetben viszont, meglehetősen nehéz a gyermek sorsa. Ekkor a szülő visszaél hatalmával, befolyásával, zsarnokoskodik, idős korában pedig fukar, nem gondolja örökségét, fiára nem hagy semmit. Az ilyen szülővel már nehezebb a helyzet. Azonban meg kell tanulnunk vele szemben is hűnek, engedelmesnek, tisztelettudónak lenni, zsem-

a 11–12. században kialakult katonai rang. Később a tényleges hatalom birtokosa, a legfőbb családi vezető. Székhelye az idő folyamán változott, mindegyik sógunátusnak meg volt a saját fővárosa.

SÓGUNÁTUS

az adott sógun uralma alá tartozó intézmények, személyek melyek a család uralmának végével megszűntek.

TACSI

a háborúban használatos kard. Méreteiben és részeiben teljesen megegyezik a katanáéval, csu-

pán a abban különbözik tőle, hogy a tokján két felfüggesztés van, hogy harc közben könnyebb legyen használni.

WAKIZASI

a szamuráj rövid kardja. Pengéje szintén ívelt, csupán abban különbözik a katanától vagy a tacsitól, hogy lényegesen rövidebb náluk. Ezt a kardot nevezik a szamuráj lelkének. Ebből kifolyólag sokkal nagyobb becsben tartották, mint a hosszabbik testvérét.

bességük ellenére segítőkésznek lenni, hibáit kijavítani, elfogadni azokat. Segíteni nekik hiányosságaikban, elfogadni döntéseit. Hogy miért? Ha nem ezt tesszük, dacolunk velük, akadályozzuk őket, akkor vajon miben különbözünk tőlük? Az ilyen szülőnél mutatkozik meg igazán a gyermeki tisztelet. Ha pedig a szüleihez is hű egy samuráj, akkor természetes, hogy urához is az marad. Hiszen az a samuráj hogyan tudna hű, tisztelettudó lenni urához, aki a szüleiével szemben sem képes ezeket az erényeket gyakorolni. Tudom, ez meglehetősen utópikusan hangzik, de akkoriban és ott ezt meg tudták valósítani, ha nem is mindenhol makulátlanul.

Szintén fontos volt, hogy mindig szem előtt kellett tartaniuk a harci szellemet. Mind a belső, mind a külső harc szellemét. Ez nem azt jelenti, hogy folyamatosan félve kellett közlekedni az utcán, hogy nehogy megtámadják őket, és amikor kiléptek a házukból az életük rettegés és félelem volt. Nem. Sokkal inkább felkészültekké váltak, készek mindenre, hogy ne érje őket meglepetés, hisz tudták, hogy ha egy kicsit is kihagynak, az könnyen az életükbe kerülhet. Inkább úgy mondhatnánk, hogy nyitott szemmel jártak.

A rágalmat különösen megvetették. Soha senki háta mögött nem beszélték ki az adott személyt. A rossz hírekről pedig úgy vélekedtek, hogy sose tudni, hogy az, aki meséli vagy akinek mesélik az adott kellemetlen történetet egy személyről, mit és hogyan értelmezett, s hogy azt helyesen értelmezte e.

A szegény a samurájok számára sem volt ismeretlen, de ezt rangjukból adódó méltóságukkal ütötték ki. Ez nem gőg, vagy arrogancia volt. Ezt a méltóságtudatot nehéz megértenünk mert korunkból sajnos kiveszőben van. Egy japán mondás szerint: „Lehet, hogy egy embernek görbe az orra, de ha tud rajta levegőt venni, akkor nincsen semmi baj.” A samurájok híresei voltak bátorságukról. Ezt harc közben nem volt nehéz kimutatni nyilvánvaló okokból. Az

igaz bátorság azonban békeidőben is megmutatkozik, nem csak a csatában. Az ilyen emberek küzdenek a lustaság, a tétlenség a felesleges pénzpazarlás, és az elpuhulás ellen. A harcművészetek mindegyikében járatosak, folyamatosan gyakorolják azokat, s ápolják úgy testüket, mint lelküket. Bátrak harcosnak maradni, amikor nincs harc.

A halálig való hűség is szorosan hozzátartozott a samurájok életéhez. Ha ugyanis valamelyik samuráj úgy érzi, hogy annyi mindennel adósa urának, hogy azt visszafizetni soha nem fogja tudni, követhet el dzsensut, ami azt jelenti, hogy urát, annak halálakor önkéntesen a sírba követi. Ekkor szeppukut, más néven harakirit követ el. Ez rituális szertartás keretében zajlik. A szeppukut elkövető személy fehér ruhába öltözik (a gyász színe Japánban), miután megtisztálkodott, és haját a feje tetején gondosan leborotválta. Seiza-pózba leül (sarkára ül) és kiteszi maga elé a rituális kést, amelyet tantónak neveznek. Helyzettől függően lehet a wakisija (rövidkard) is. Ezek után baloldalon a harájába (hasfal) szúrja a tantót markolatig, majd egyenletes mozdulattal jobbra kezdi el húzni. Így keresztbe vágja a hasfalát. Miután végzett, kiveszi a tantót, és maga elé rakja. Eközben a szertartást végző másik személy a háta mögé megy a harakirit elkövető személynek, és levágja a fejét. Meglehetősen kegyetlen formája az öngyilkosságnak, de ezzel tiszteletet vív ki magának az illető. Miért pont a hasát metszi fel? A harát tartották a kí központjának (lásd később). Innen ered az ember életereje. Ha tehát ezt sértik meg, sokkal kifejezőbb, mintha szíven szúrná magát. A szeppuku egyébként végtelenül kegyes módja volt a halálnak. Nem mindenki részesülhetett azonban ebben a kegyben, voltak akiket egyszerűen, szegyenbe burkolva kivégeztek. Ez hatalmas büntetést, megaláztatást, szégyent jelentett a samuráj számára. Ha már a szegyenről beszélünk, akkor feltétlenül meg kell említenünk a roninokat. Ezek urukat

vesztett, magányos szamurájok voltak, kiknek nem adatott meg az a kegy, hogy harakirit kövessenek el, de nem is végezték ki őket. Így bujdosásra, vándorlásra adták a fejüket. Volt, aki szerzetesnek vonult be az egyik buddhista kolostorba, voltak azonban olyanok is, akikből banditák, útonállók lettek. Könnyen fel lehetett ismerni őket, mivel fekete kimonót hordtak, és a fejükre kaptár szerű fonott sisakot húztak.

Visszatérve, busidó nem mindig tartja szükségesnek a szeppukut. Ha valaki a háborúban elesett ura halála után elhatározza, hogy kimagasló tetteket fog végrehajtani, és minta életet fog élni, az többet ér, mintha szeppukut követne el. Ezt vallja a busidó a 17. században lejegyző személy.

A fentiekén kívül az élet számos területén határozta meg a busidó a szamurájok mindnapjait, úgymint a lovaglást, a kölcsön visszafizetését, az érzések kimutatását, a rokonnal való kapcsolatot, a barátságot, a költekezést, az utazást, az építkezést és még sorolhatnám. Ezek mind irányadók egy szamuráj számára, de a fent részletesebben kifejtettek a fő vonalak.

A harcosoknak előírt szabályzat nem volt ismeretlen a középkor Európájában sem, hisz a lovagok életét is szigorú erkölcsi kódex szabályozta. Sokan ezért a szamurájokat – sablonosan – a távol-kelet lovagjainak is szokták becézni, szerintem helytelenül. Némi hasonlóság valóban akad a két társadalmi rend között, de véleményem szerint egyiket sem lehet hasonlítani a másikhoz. Vitatkozni is lehet róla, hogy melyik volt a hitelesebb, kevésbé képmutatóbb, de felesleges. Két külön világról van szó, melyekben a hasonlóság csupán az, hogy mindkettőt gyarló emberek építették fel, hol jó, hol rossz tulajdonságaikból, így mindkettőben előfordultak kihágások, hogy úgy mondjam, fekete bárányok.

Visszatérve a busidó igen szigorú elvárásokat állított a szamurájok számára, de a

legkisebb mentegetés nélkül kell mondanom, hogy ők is emberek voltak, de a jóra, erényes életre törekvő emberek.

Harcművészet

Könnyen gondolhatnánk, hogy a főként karddal (katana, más néven tacs) harcoló szamurájok harci tudása a kardművészetben ki is merül. Ez azonban meglehetősen naiv feltételezés. A harcművészeteket a szamurájok már gyermekkorukban el kezdték tanulni, hiszen a japán nagykorúság elérésekor (az illető 15. életéve) a szamurájnak már a harc széles körű tudásával kellett rendelkeznie. Így a fiatal fiúgyermekeket már 7 évesen el kezdték tanítani. Ekkor egy ünnepséget rendeztek számukra, mert ezt tekintették a gyermekkor végének. Náluk ez a 7 év azonban 8-nak felel meg, mivel a gyermekek születésekor a csecsemőt már egy évesnek tekintették. Ekkor öltötték fel a fiúk a kimonójuk alsó része fölé vett nadrágot, a hakamát. Ezt egy nadrágszoknyához tudnám hasonlítani, minek nagyon bő a szára, és a lábfejet is elfedi. Ez később lényeges lesz a harcban. Ezek után el kezdték tanítani őket írni, olvasni. Ezt követően olyan tanulmányokat végeztek, melyek az ifjú szamuráj elméjének csiszolására szolgáltak. Időközben pedig megtanulták a bonyolult etikettet, ami akkoriban ott szokás volt.

Visszatérve a harcművészetekre. Rengősen irányzat hódított Japánban. A legismertebb a karate, annak minden fajta irányzatával. Ezt a szamurájok azonban nem gyakorolták. A harcművészetek filozófiai alapokon nyugszhatnak. Természetesen támadó mozgulatsorok is találhatóak repertoárjukban, de a lényeg a támadás elhárítása, visszaverése, ha kell az ellenfél megsemmisítésével. Ezért békés módszernek tekinthetjük, bármennyire is furcsának hangzik. Ha az ellenfél nem sérti meg az én személyes akaratomat, akkor én sem bántom az övét. Ez az akarat lehet az,

hogy békésen végigmenjek az utcán, vagy az, hogy elfoglaljam a területét. Rendkívül őszinte és tisztá módja ez a harcnak.

A harcművészek szerint az ember a *ki* mozgatja. Ez egy hatalmas erő, mely mindent áthat, s megtalálható az emberekben is. Ennek az erőnek a kezelését, irányítását tanulják tulajdonképpen a harcművészek. A ki az emberben mindenhol jelen van, a testben azonban van egy központja, ahol a legerősebb. Ez a harc. Ezért ordítanak, nyögnek olyan hatalmasakat egy-egy mozdulat végrehajtásakor, vagy ütéskor, hogy felszabadítsák a bennük lévő erőt, s így nagyobb erő kifejtésre lesznek képesek.

A szamuráj harcművészetekre jellemző még, hogy nincsenek benne merev mozdulatok, ütések, hiszen az nem hatásos, nem természetes. Sokkal inkább könnyed, bonyolult, kecses, hajlékony, gömbölyű mozdulatsorokkal fejt ki hatását. Ha jobban megnézzük két ilyen stílusban harcoló harcművészt, akik az adott irányzatot mélységeiben is ismerik, könnyen hihetjük, hogy kecses táncmozdulatokat látunk. Gondoljunk csak a vízre. Mennyire lágy, és könnyed mozgása van, és milyen pusztító erőt fejt ki a sziklákon, vagy a folyópartokon. A harcművészetekre jellemző még, hogy talán sohasem lehet tökéletesen végrehajtani a gyakorlatokat. Mindig, folyamatosan tanulni kell őket, s csak hosszú idő után (kb. 10 év) juthat oda az ember, hogy meg tudja védeni magát az utcán. És ekkor még semmiféleképpen sem mestere az adott irányzatnak. Az ekkoriban hódító irányzat főleg az aiki-jutsu (ejtsd: ájki-dzsucu), a kendo, a jiu-jitsu, és az iaido volt. Később (a XIX. században) alakult ki egy másik irányzat, mely véleményem szerint a leghatásosabb, az ai-kido. Ezt Ueshiba Morihei alapította, akit nyugodt szívvel nevezhetünk az utolsó, igaz szamurájnak.² Mint már említettem először pusztá kézzel kellett a szamurájoknak megtanulni megvédeni magukat. Utána következett a fegyveres tanulás. Ezt a tatamin

(ezeken a speciális szőnyegeken zajlanak az edzések) ún. bokennel (rendkívül keményre kiképzett fakard, mely a katanára hasonlít), és jo-val (seprűnyélhez hasonlító kemény, fűrűd) végezték. A mozdulatok során itt is a harmonikus, kerek mozgások vannak. Mint fentebb említettem számít a ruházat is. A hakamának fontos, hogy a lábfejet is takarja, mert a harcban fontos a beállítás. Ez alapján meg lehet állapítani, hogy milyen irányból fog támadni az adott személy. Ha pedig nem látják a láb állását, akkor kiszámíthatatlanná válunk. Ugyan így fontos a kard, vagy a kezek tartása, az alapján is könnyen rájöhettünk, hogy milyen módszerrel fognak nekünk támadni. Hatalmas gyakorlatot és tudást igényel azonban, hogy ezt egyből meglássuk, és tudjuk, hogy mit fogunk az illető személlyel csinálni. Fontos még, hogy nem merev, frontális blokkolásokkal állítjuk meg az ellenfelet akár karddal, akár kézzel. Sokkal inkább elvezetjük a támadás erejét annak eredeti irányába, és mi mozdulunk el, hogy onnan mozdítsuk tovább az ellenfelünket. Így tulajdonképpen a saját erejét fordítjuk kárára az ellenfelünknek. Egy másik fontos dolog, hogy ha edzésen vagy bárhol megsérül valaki, azt magának köszönheti. A saját tudatlanságának, és nem az ellenfél, edzésen a támadó fél hibája, ha „véletlenül” fejbe vernek a bokennel, vagy kicsavarják a vállunkat. Nem tudtunk kellőképpen alkalmazkodni a helyzethez, és csak magunkat hibáztathatjuk. A pusztakezes mozdulatoknál, mint már említettem, nincsenek ütések, hanem csavarásokkal, feszítésekkel esetleg rejtett elterelő, zavaró mozdulatokkal, idegpontokra történő ütésekkel tesszük harcképtelenné az ellenfelet. A nagykorúság elérésekor a fiatal szamurájok egy ünnepélyes szertatáson vettek részt. Ez a gempuku. Ez után már nyilvánosan is viselhettek igazi kardot, és a hajukat a szamurájoknak megfelelően nyírták le. A karddal való vívás legfelsőbb fogának a két karddal történő harcot tekintették. Ez a

harcmodor volt a niten. Tudomásom szerint az idők során csupán egy embernek sikerült elsajátítani ezt a harcmodort tökéletesen. Ő volt Muszasi Minamoto, vagy a kard szentje, ahogy az utókor elnevezte. Számtalan szobrot és emlékművet emeltek neki halála után tisztelegve élete és munkássága előtt.

Fegyverzet és öltözködés

A szamurájok fegyvere és öltözködése meglehetősen bonyolult volt. A hétköznapi viselet a hagyományos kimonó volt. Amikor harcba indultak, több rétegű alsó ruházatot hordtak. Erre vettek fel még egy kimonót, majd arra egy páncélt. A páncél bambuszból, fémről, lakkozott fából vagy bőrből készült. Különböző lemezekből állt, nem alkotott összefüggő védelmet, mint Európában a lovagoknál. A páncél egy felsőtestet védő mellvértből, karvédőkből, melyek a kart a válltól könyökig védték és alkarvédőkből állt. Ehhez tartoztak még a combokat védő lemezek, melyek, habár különállóak voltak egy szoknyához hasonlítottak. Ezen felül volt még egy lábszárvédő és egy saru, vagy csizma. Szintén a páncélhoz tartozott még a sisak, melynek nem csupán védelmi szerepe volt, hanem státusz szimbólumként is funkcionált. Díszítettségük az adott szamuráj tekintélyét jelölte. Általában ijesztő ábrák ékesítették.

A legfőbb fegyvereik a tacsí és a wakizasi volt. Ezek európai viszonylatban egy másfél kezes és egy rövid kardnak feleltek meg. A szamurájoknak azonban hétköznapi is obijukba tűzve kellett viselniük fegyvereiket. A nevük és kinézetük azonban más volt. A tacsinak megfelelő hétköznapi is hordott fegyver a katana volt, a wakizasinak nem volt külön neve. Ezt a rövid kardot nem sűrűn használták, szerepe azonban nem díszítő volt. Ez a kard volt a szamuráj lelke. Akkor forgatták csak, amikor a katanát nem tudták. Mind a

wakizasinak, mind a katanának hatalmas értéke volt egy szamuráj szemében, különösen, ha családi fegyverről volt szó. Ezért gyakran adtak neveket kardjaiknak.

A csatákban természetesen nem csak ezt a két fegyvert használták. Maguknál hordtak még egy rendkívül hosszú, de ehhez képest nem arányosan erős íjat. Ahhoz, hogy el tudjuk képzelni, milyen volt, szolgáljon hasonlítás alapként az angol hosszúíj. A hasonlóság azonban a méretben ki is merült. A japánok íja ugyanis asszimmetrikus volt, hiszen a húrra ráillesztett nyílvevő az íjat nem két egyenlő részre osztotta, hanem egy rövidebb alsó és egy kétszer akkora felső részre. Gondolom ez meglehetősen furcsán hangzik, de ha arra gondolunk, hogy lovaglás közben is igen aktívan íjaztak, akkor megérthetjük, hogy a rövidebb alsó rész kényelmesebb és zavaratlanabb célzást biztosított, mint egy szimmetrikus íjnál a nagy, a felsővel szimmetrikus, zavaró alsó rész.

A fenti fegyvereken kívül még minden szamurájnál volt egy tantó, egy legyező, melynek egyik oldalára vörös alapon aranszínű napot festettek. Ezzel adtak jelet a hadvezérek a csapatok mozgásának. Ezen felül volt még egy zászló és egy dárvad vagy szarvasbőr. A zászlón az adott daimjó monja szerepelt. Azt gondolhatnánk, hogy ez egy címer, mint Európában, de valójában nem volt akkora szerepe. A mon alakjára vonatkozó íratlan törvény itt az volt, hogy kör alapon legyen az adott ábra. Szinte bármilyen színű lehetett. Az ábrákon egy állat képe szerepelt, melynek jelentése jelképes volt, de előfordulhatott, hogy egy természeti tájat ábrázoltak rajta. Az elsőnek említett bőrről ültek, vagy jelezték helyüket az íjászversenyeken, és ha egy napon meghaltak, akkor ez volt a halottas párnájuk. A szamurájok fegyverzete a fentiekén kívül nem volt egységes. Volt aki hatalmas naginatát (kétkézes kard) vagy lándzsát forgatott. A zúzó fegyvereket nem részesítették előnyben, mivel nem tartották rangos, méltó

fegyvernek egy szamurájhoz. Aki netán mégis ilyet forgatott, azt lenézték, megvetették. Itt ragadnám meg az alkalmat, hogy felhívjam olvasóim figyelmét, hogy a szamurájok nem kifejezetten gyalogos harcosok voltak. Igen nagy szerep jutott ugyanis a lovasságnak is, sőt, a rangosabb szamurájoknak szinte kötelességük volt lovon harcba vonulni.

A hadviselés, háborúk

Mint a fentiekben említettem, a korabeli japán hadsereg nem csupán gyalogságból állt, sőt a gyalogság is több részre tagolódott. A legalsóbb szinten a zusa-k álltak. Ők mezítláb jártak, könnyebb felszereléssel és inkább csak csatlósai, szolgálai, segítői voltak a szamurájoknak a háborúban. A következő réteg, mely szintén a legalantasabbak közé tartoztak, az asigaruk (fürgé lábúak) voltak. Ezek a 14. századtól kezdve töltöttek be szerepet a hadseregben. Ezek csupán a zsákmányért vetélkedtek, nem a gazdájuk dicsőségért. A történelem ironiája azonban, hogy amikor a lőfegyverek ismertté váltak Japánban is, ennek az osztálynak a jelentősége nagyon megnőtt, nélkülözhetetlenné váltak a hadseregben, mivel ők használták ezeket a fegyvereket. A következő réteg az igazi harcosoké volt, akik maguk is szamurájok voltak, csak nem magas rangúak. Ezek a gokeninek voltak. A gyalogsághoz tartoztak az íjászok, melyek azonban nem feltétlenül alkottak külön osztályt, hiszen a kardot forgató szamurájoknak – mint már említettem – nem csak a karddal kellett jól bánniuk. A lovaság különösebben nem volt fegyvernemekre osztva, csupán a kézi lándzsákkal és karddal harcoló szamurájokból állt. A lovasok azonban egy, mondhatni külön utat követtek. A X. században, amikor még a szamurájok nem jelentek meg Japánban, a keleti tartományok barbár, lovas harcosait az íj és a Ló útjának harcosainak tartották. Később ezek a harco-

sok szamurájokká váltak, és a Kjüba-no Micsi harcászati irányzat képviselői lettek. Ez az út megtiltott mindenféle összejátszást a főváros (Kiotó) arisztokrataival, és egy kódex alakult ki, mely szentesítette a korban gyakorlatban lévő szokásjogot.

Kezdetben a szamurájok meglehetősen barbár szokásnak hódolva levágták ellenségeik fejét. Ettől függött ugyanis dicsőségük. A levágott fejeket rizsborral teli kerámiaedényekben tárolták.

A hadseregek közötti összecsapás számunkra meglehetősen furcsán zajlott. Amikor két japán szamurájhadsereg felsorakozott egymással szemben, először az íjászok lőtték ki ellenfeleikre a fűtyülő nyílveszőiket. Eközben egy magas rangú szamuráj harcos kilovagolt az egyik seregből a másik sereg elé. Ekkor az íjászok abba hagyták a lövöldözést. A kilovagoló szamuráj, amikor hallótávolságba ért, akkor végiglovagolt az ellenséges sereg vonalai előtt, s egy nevet ordított, hogy párbajra hívja az adott személyt. Eközben – tekintetbe véve a japán nevek milyenségét – végig is ért az ellenséges sereg sorainak hosszúságán. A személy, akit párbajra hívtak, ekkor kilovagolt. Először a lóról szedték le egymást olyan módon, hogy egymással szembe lovagoltak, majd amikor egymás mellé értek, a másik páncéljába kapaszkodtak, és lerántották egymást a földre. Ekkor kezdődött a tulajdonképpeni párbaj. Ezt mindkét sereg végignézte, majd, ha nem lovagolt elő új kihívó, akkor elkezdődött a csata.

Ez volt a bevett szokás Japánban, s gondolhatjuk, hogy milyen néztek az egyesített japán csapatok, amikor 1274-ben a mongolok partra szálltak Kjúsú szigetének északi partjainál, a Hakata-öbölben, és megütköztek a szigetország csapataival. A Japánok a náluk megszokott módon, hallótávolságból elkezdték kiabálni ellenfeleik nevét, hogy párbajra hívják ki őket, a mongolok pedig tömegestől rohanták le az egyesével kilovagló, megszeppent szamurájokat. A mongolok-

nak a vezéreken kívül nem voltak lovaik, de íjaik messzemenően jobbak voltak. Ezen felül még magukkal hozták a dobjaikat, amelyek hatalmas robaja összezavarta a japánokat, mivel nem voltak ilyen zajhoz szokva. Más szempontból sem lett volna sok esélye a japánoknak a mongolok ellen. Noha előre tudták, hogy közeleg a külső támadás, nem sok mindent tettek meg annak elhárítása érdekében. A mongolok hatalmas túlerővel és lényegesen fejlettebb fegyverekkel érkeztek a szigetre. 1274 januárjában a mongol uralkodó parancsot adott a koreai hajóácsoknak, hogy minél gyorsabban dobjanak össze egy flottát. A flotta a korhoz képest hatalmas lett: 300 nagy dzsunka, 300 gyors bárka, 300 kis csónak indult Japán ellen rajtuk kb. 30 000 mongol, kínai, koreai katona. Ez a kor hadseregei közt nagyon nagyinak számított. A japánok egyetlen szerencséje az időjárás volt. A koreai hajóácsok gyors hajóépítésének azonban meg volt a hátulütője. A hajók pocsek minőségűek lettek, meglehetősen hanyag munkát végeztek. Így egy nagyobb vihar az egész flottát összetörte a Hakata-

öböl szikláin. Persze nem az egész hajóhad veszett oda, mert volt, aki el tudott hajózni, de a hadsereg jó nagy része ott maradt a sziklákon.

A japánok azonban tudták, hogy a mongolok a vereség miatt vissza fognak térni. Ezért a sógun elrendelte, hogy egy falat építsenek ide a Hakata öbölbe, hogy a második támadást könnyebben tudják hárítani. A fal azonban csak 1332-ben lett kész. A következő mongol támadás azonban nem várt eddig. 1280-ban 900 hajó és 40000 katona indult el Koreából, majd ezek csatlakoztak a Kínából érkező 3500 hajóból álló flottához, amin 100000 mongol és kínai katona utazott. A sereg így kb. 140000 főre rúgott. Ez iszonyatosan nagy sereg, hiszen Európában csak jóval később, a 18. század körül vált lehetővé ekkora sereg fenntartása. A hatalmas túlerő mellett óriási előny volt még a mongolok kezében, ez pedig a lőfegyver volt. Ekkor már ugyanis ők ismerték a lőfegyvereket. Ezeknek természetesen nem volt olyan nagy hatása, mint a későbbi fejlettebb leszármazottaiknak, de meglehetősen megrémisztette a japánokat a nagy pufogás. A japánoknak azonban hét hétig (!) sikerült a lényegesen fejlettebb fegyverekkel (bombák, követők, puskák, nyílpuskák) felszerelt hatalmas túlerőt visszatartani. Ekkor azonban ismét egy tájfun szétverte a még tengeren lévő hajókat, s a megmaradt mongolok pedig gyarapították néhány évvel az előtt elesett bajtársaik számát a sziklákon. Ezt a tájfun a japánok természetesen a kamiknak tulajdonították, hogy megvédte őket. Szerintük a kamik nem engedik meg, hogy Japánba idegenek tegyék be a lábukat. A tájfun Amateraszunak, a nap kamijának tulajdonították főleg, hisz ő volt a legnagyobb kami. A vihart ezért kamikádzsénak, isteni szélnek nevezték el.

Később a japánok is használtak már lőfegyvereket, és hadseregük számát is megnövelték. (Pl.: 1600-ban már tudunk 230 ezer fős japán seregről, ami korántsem az

JÓL LÁTHATÓ A SZAMURÁJOK JELLEGZETES HAJVISELETE EZEN
A 19. SZÁZADBÓL SZÁRMAZÓ FÉNYKÉPEN

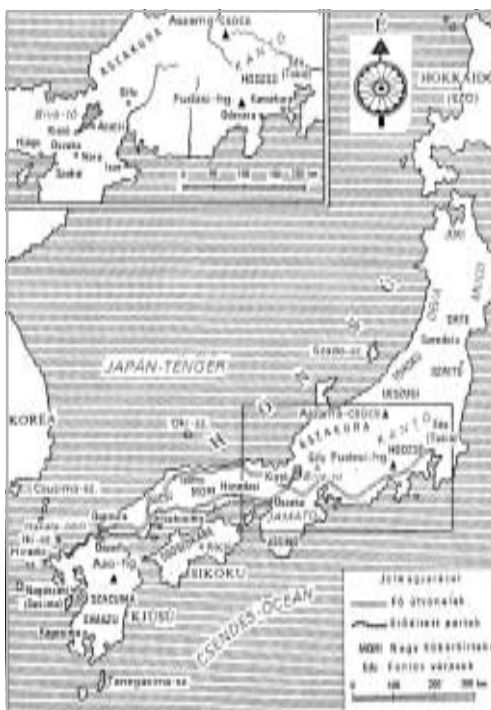
egyesített japán sereg volt.) Később azonban már nem tudtak ellenállni a növekvő gyarmatosítók erőinek, és a fejlett haditechnikának. A szamurájok világa a XIX. században egy belső császári reform miatt megszűnt. Egy középkori japán szerzetes mondása szerint „Végül a harcosok is elhullanak, mert hasonlók ők a szélbe kitett lámpáshoz...”

A szamurájok és a technika

A legnagyobb elszigeteltség mellett is elkerülhetlenné vált, hogy a lőfegyverek Japánba is megérkezzenek. Először a mongolok ellenében tapasztalták meg a tűzfegyverek előnyeit és hátrányait. Ez után elrendelték, hogy a japán kovácsok tanulmányozzák a csatatereken hagyott fegyvereket, s csináljanak olyanokat. Ez meg is történt, de a japán hadseregben csak igen későn jutott szerep a puskáknak. A muskétákat csak a XVI. század végétől kezdték el használni, de a XVIII. század vége, XIX. század eleje körül már igen nagy szerep jutott a puskáknak és az azokat használó asígaruknak. Egy igazi szamuráj azonban lealacsonyítónak tartotta, hogy tűzfegyvert használjon, s ettől a nézetüktől akkor sem tértek el, amikor a gyarmatosítás idejében kivont karddal néztek szembe a több száz puskacsővel. Ebből is látszik, hogy meglehetősen elszigetelték magukat a technikától, s csak igen későn ismerték fel annak előnyeit. Mégis úgy tűnik, hogy a technika nélkül is igen jól meg tudták magukat védeni első sorban az idegenektől, másfelől maguktól.

A szamuráj szellemiség továbbélése, napjaink szamurájai

1876-ban, amikor a szamuráj rendet végleg feloszlatták, a szamuráj erkölcs és virtus még jó ideig nem halt ki az emberekből.

A KÖZÉPKORI JAPÁN TÉRKÉPE

Ilyen ember volt Ueshiba Morihei is, aki napjainkra igen nagy tiszteletet vívott ki magának szerte az egész világon. A XIX. század. végén született egy földműves családban, s élete végéig az is maradt. Az utókornak hátra hagyott alkotása azonban felejthetetlen. Ő alapította meg ugyanis az aikidot, mely egy, a zen buddhizmusra és a szamuráj mentalitásra épülő harcművészet. Már életében is legendák keringet róla. Hihetetlen uralomra tett szert a teste felett, s olyan éles, valós rálátása volt a világban jelen lévő dolgokra, hogy nyugodtan kijelenthetem, hogy természet feletti képességekre tett szert. Természetesen nem Uri Gellerre kell most gondolnunk, hogy hozzá hasonlítana. Azon boldog emberek közé tartozott, akik megvilágosodásukkal minden téren példát mutathattak embertársaiknak. Még halála előtt pár nappal is, mikor két kedvenc tanítványa kísérette, kényelmesen eldobta őket magától, mikor úgy gondolta,

hogy egyedül is el tud menni oda, ahová ő akar. Ha az senseire gondolunk, akkor azonban ne egy kétméteres izomkolosszus jusson eszünkbe, hanem egy alig 160 cm magas vékony öregember, aki élete során sohasem emelkedett ki társai közül nyers erejével, vagy nagyságával. Ő tehát az élő példa rá, hogy az igazi erő nem az izmokban létezik. Az izmok csak mellékes segédeszközök.

Napjainkban már alig hihető, hogy élnek még szamurájok, pedig nem így van. Meglepő módon a japánokban még mindig meg van a szamuráj szellem (lásd második világháborúban a kamikázék). Legyen az ember egyetemista, utcai zenész, vállalkozó, vagy egy kamasz. Gondolták volna, hogy napjaink egyik legnagyobb multinacionális cégét a Mitsubishi egy szamuráj alapította? Akármennyire hihetetlen, így van. Természetesen azonban a mai ember mentalitásából kifolyóan, hogy ebből is üzletet csinál, hisz ma, ha Japánban valaki szamuráj akar lenni, akkor fizet száz dollárt egy illetékesnek, és ceremónia szerűen (mint anno a gem-pu-kuban) szamurájává avatják az illetőt. A lényeg azonban, hogy a busik nyomai, amit a történelem folyamán maguk után hagytak, kiveszőben vannak a mai japán társadalomból. Mégis, elgondolkodva a fenti sorokon, talán megérthetjük, hogy honnan ered a japánokban még ma is annyira élő kötelességtudat, megbízhatóság, s felfogjuk, hogy hogyan kerülhetett az a gyönyörű kultúrájú, de a nyugatiak szemében akkor elmaradottnak mondott ország ilyen magasra a mai világunkban.

Tudom, hogy a fenti fejezetekben vannak meghökkentő, talán hihetetlenek tűnő dolgok, amiket sok mai gondolkodású ember elvethet, kinevet. Mégis azonban kérem önöket, hogy ha megértenei, magukévá tenni

nem is tudják ezeket az eszméket, fogadják el, hogy vannak, s hogy hosszú évszázadokon keresztül léteztek, és napjainkban is tovább élnek. De nem csak ezért írtam erről a témáról, hisz mi is harcolunk. Az élet hánykolódás, küzdelem, nincs megnyugvás. Ez a legnagyobb békesség, ha belátjuk.

Akár a cseresznyefa virága. Kibontja szirmai, s őszinte szépséggel virágzik. Így tesz minden lélegzetvételen, mert nem tudja, hogy mikor múlik el. S a szél egyszer, váratlanul leszakítja a fa ágáról. Ennyi volt számára élet, s halál. S nem hagy hátra semmi mást, csak a helyén egy gyümölcsöt. Ez így tökéletes.

Az élet a fa, a virág mi vagyunk, a gyümölcs az emlékünk...

JEGYZETEK

¹ Daidódzsi Júzan (1639–1730) művének kezdő sorai. Ő foglalta össze élete során a Busidót a szamurájok erkölcsi kódexét. Könyve és a Haga-kure a Busido irodalom alapművének tekinthető.

² Ez az irányzat itt Szegeden is képviselteti magát. Melegen ajánlhatom az érdeklődőknek a rendőrségen tanító mestert és edzéseit.